

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО. ПОРІВНЯЛЬНЕ ПРАВОЗНАВСТВО

УДК 341.9

DOI <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2025.4/23>

Волторніст О. С.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

МІЖНАРОДНА ЮРИСДИКЦІЯ І ПРОБЛЕМА УНІФІКАЦІЇ: ВІД КОНЦЕПЦІЙ ДО ПОЛІТИЧНИХ ПЕРЕШКОД

*Стаття присвячена дослідженню проблеми визначення міжнародної юрисдикції та перспектив її уніфікації в рамках сучасного міжнародного приватного права. Визначення юрисдикції є одним із найважливіших аспектів регулювання транскордонних правовідносин, оскільки саме від нього залежить ефективність захисту прав та законних інтересів учасників міжнародного цивільного обороту. У роботі здійснено аналіз основних концепцій, що лежать в основі підходів до визначення юрисдикції, включно з принципом територіальності, автономією волі сторін та доктриною *forum non conveniens*. Розглянуто їхню роль у формуванні сучасних практик правозастосування та виявлено ключові суперечності, що перешкоджають виробленню єдиних правил.*

Особлива увага приділяється напрацюванням і пропозиціям Гаазької конференції з міжнародного приватного права, спрямованим на уніфікацію юрисдикційних норм, зокрема в контексті Конвенції про угоди про вибір суду 2005 року та проекту Конвенції з питань міжнародної юрисдикції. Проведено критичний аналіз цих документів, наголошено на їхньому значенні для формування глобального правового простору та водночас підкреслено їхню обмеженість, зумовлену вузькою сферою застосування та політико-економічними проблемами ратифікації.

Окремо досліджено політико-правові чинники, які перешкоджають широкій уніфікації, серед яких – конкуренція юрисдикцій, прагнення держав зберегти суверенні прерогативи у сфері цивільного процесу, економічні інтереси національних судових систем та відмінності у правових традиціях. Аргументовано, що саме поєднання правових і політичних аспектів робить процес уніфікації надзвичайно складним і повільним.

Наукова новизна статті полягає у комплексному поєднанні аналізу доктринальних підходів, міжнародних уніфікаційних ініціатив та політико-правових реалій, що дозволяє запропонувати більш об'єктивну оцінку перспектив формування єдиних універсальних правил юрисдикції. Практичне значення дослідження виявляється у можливості використання його висновків у нормотворчій діяльності, гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами та подальшому розвитку договірних механізмів у сфері міжнародного цивільного процесу.

Ключові слова: міжнародна юрисдикція, уніфікація, міжнародне приватне право, Гаазька конференція, *forum non conveniens*.

Постановка проблеми. Проблема визначення юрисдикції займає центральне місце у міжнародному приватному праві та міжнародному цивільному процесі. У глобалізованому світі, де транскордонні правовідносини стали нормою, саме від юрисдикційних правил залежить ефективність судового захисту, передбачуваність для учасників міжнародних відносин і, зрештою, ле-

гітимність усієї системи вирішення спорів. Традиційно юрисдикційні питання врегульовуються двома основними доктринами: *lis pendens* (перевага першого звернення до суду) та *forum non conveniens* (відмова від юрисдикції заради більш доцільного форуму). Їх взаємодія, співіснування та колізії визначають сучасні тенденції у сфері міжнародної юрисдикції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблематика міжнародної юрисдикції та перспектив її уніфікації посідає важливе місце у сучасній науковій літературі з міжнародного приватного права. Значний внесок у дослідження цієї тематики зробили праці Б. Хартлі, Т. Котюка, Ф. Джуї, А. Дайса, де розглядаються як доктринальні підходи до визначення компетентного суду, так і питання визнання та виконання іноземних рішень. У європейському контексті особливу увагу приділяють аналізу Регламенту Брюссель I bis та практики Суду ЄС, тоді як у системі загального права досліджуються аспекти застосування *forum non conveniens* та механізмів *declining jurisdiction*. Публікації, присвячені діяльності Гаазької конференції, висвітлюють як позитивні результати Конвенцій 2005 та 2019 років, так і труднощі їхньої імплементації, що створює підґрунтя для подальшої критичної оцінки.

Постановка завдання. Метою статті є комплексний аналіз сучасних підходів до визначення міжнародної юрисдикції та критична оцінка пропозицій і напрацювань Гаазької конференції з міжнародного приватного права з точки зору їхньої ефективності та перспектив глобальної уніфікації. Завдання дослідження полягає у з'ясуванні переваг і недоліків основних концепцій юрисдикції, виявленні політико-правових факторів, що перешкоджають створенню універсальних стандартів, а також у формулюванні пропозицій щодо подальшого розвитку міжнародно-правових механізмів у цій сфері.

Виклад основного матеріалу. Доктрина *lis pendens* бере початок із традицій континентального права та ґрунтується на презумпції, що справа має розглядатися судом, до якого вона була подана першою. Такий підхід забезпечує юридичну визначеність, запобігає множинним провадженням між тими самими сторонами та з тим самим предметом спору, знижує витрати й унеможливає прийняття суперечливих одне одному судових рішень.

Особливо чітко ця концепція втілена у праві Європейського Союзу. Регламент Брюссель I (нині Брюссель I bis) встановлює автоматичне призупинення провадження у суді, куди позов було подано пізніше, доки не визначиться компетенція суду першого розгляду. Уніфікація в межах ЄС дала позитивні результати: підвищила передбачуваність і зменшила кількість юрисдикційних конфліктів.

Водночас жорсткість *lis pendens* спричинила низку проблем. По-перше, можливість так званих «торпедних позовів» (*Italian torpedo*), коли стороною ініціює процес у завідомо повільному чи не-

бажаному суді, щоб заблокувати розгляд у більш зручному форумі. По-друге, уніфікація на основі суворого хронологічного критерію ігнорує доцільність форуму: навіть якщо інший суд мав би значно тісніший зв'язок зі спором, він не зможе розглядати справу, якщо не був першим. Таким чином, *lis pendens* створює баланс між ефективністю та визначеністю, але ціною можливої несправедливості в окремих справах [1, с. 44].

На противагу континентальній традиції, юрисдикції англо-саксонського права розвинули доктрину *forum non conveniens*, яка дозволяє судам відмовлятися від юрисдикції, якщо інший суд є більш зручним і доцільним для розгляду спору. Суди оцінюють такі критерії, як місце знаходження доказів, зручність для сторін, застосовне право, можливість ефективного судового захисту. Прецеденти *Spiliada Maritime Corp. v. Cansulex Ltd* (Велика Британія) та *Piper Aircraft v. Reyno* (США) стали класичними прикладами застосування цієї доктрини.

Головна перевага *forum non conveniens* – гнучкість, яка дозволяє уникати несправедливих результатів і зловживань. Проте вона має й істотні недоліки [2, с. 1127–1128]:

- непередбачуваність – сторони не можуть наперед знати, чи відмовиться суд від юрисдикції;
- ризик позбавлення доступу до правосуддя – особливо в справах із транснаціональними корпораціями, які прагнуть перевести процес у юрисдикції зі слабшими гарантіями;
- юрисдикційний націоналізм – суди розвинутих країн часто відмовляють у розгляді справ, перекладаючи їх на юрисдикції з менш розвинутою правовою системою.

Отже, *forum non conveniens* забезпечує справедливість у багатьох випадках, але за рахунок правової невизначеності.

Концепція *declining jurisdiction* (відмова від юрисдикції) є своєрідною «парасольною категорією», яка охоплює як доктрину *forum non conveniens* у юрисдикціях загального права, так і окремі механізми у праві континентальної традиції, де суди, хоча й менш охоче, також можуть відмовлятися від розгляду справи. Її основна ідея полягає в тому, що суд, який формально має компетенцію розглядати справу, може відмовитися від юрисдикції заради ефективності процесу, уникнення дублювання проваджень та забезпечення справедливості для сторін.

У практиці багатьох країн *declining jurisdiction* виконує функцію «запобіжника», який дозволяє уникати негативних наслідків надмірної жорсткості

ті юрисдикційних правил. Наприклад, навіть якщо позов формально підпадає під компетенцію національного суду за місцем проживання відповідача, суд може відмовитися від юрисдикції, якщо виявить, що інший форум має тісніший зв'язок зі справою, а провадження в ньому буде ефективнішим. У цьому сенсі *declining jurisdiction* виступає інструментом балансування між принципом територіального суверенітету держави та потребами міжнародної судової співпраці.

Ця концепція також має важливе значення у сфері міжнародних договорів. Хоча більшість багатосторонніх конвенцій прагнуть до встановлення чітких критеріїв юрисдикції, вони водночас нерідко залишають простір для відмови від розгляду, якщо існують поважні причини. Наприклад, у проектах Гаазької конференції передбачалося, що суд може відмовитися від юрисдикції на користь іншого, якщо доведено його явну непридатність. Таким чином, *declining jurisdiction* поступово інтегрується навіть у системи, що тяжіють до суворих правил.

Критики зазначають, що *declining jurisdiction* може стати джерелом зловживань, особливо у випадках, коли суди відмовляються від юрисдикції не з процесуальних чи практичних міркувань, а з політичних чи економічних причин. Водночас прихильники концепції наголошують, що вона дозволяє забезпечити більшу гнучкість і врахувати інтереси правосуддя у складних транскордонних спорах, де жорсткі правила нерідко ведуть до несправедливих результатів [3, с. 15].

У перспективі *declining jurisdiction* можна розглядати як компромісний механізм між суворістю *lis pendens* та дискреційністю *forum non conveniens*. Її розвиток у рамках майбутніх міжнародних конвенцій може стати ключем до вироблення універсальної моделі визначення юрисдикції, яка водночас гарантуватиме правову визначеність і дозволитиме враховувати специфіку окремих справ.

У глобальному контексті виникають ситуації, коли *lis pendens* і *forum non conveniens* вступають у пряму колізію. Наприклад, якщо позов подано одночасно у державі ЄС та у країні загального права, перший суд за Брюссельським регламентом матиме пріоритет, навіть якщо суд загального права визнає би себе більш доцільним. Це створює напруженість і потребує міжнародних механізмів гармонізації.

Гаазька конференція з міжнародного приватного права неодноразово намагалася зблизити підходи. Конвенція про угоди про вибір суду 2005 р.

та Конвенція про визнання і виконання іноземних судових рішень 2019 р. частково гармонізували юрисдикційні правила, але не розв'язали фундаментального конфлікту між жорсткістю *lis pendens* і гнучкістю *forum non conveniens*.

Науковці та міжнародні органи пропонують гібридні моделі, які могли б поєднати переваги обох доктрин. Наприклад [4]:

- презумпція на користь суду, де позов подано першим (як у *lis pendens*), але з можливістю винятків, якщо цей форум є очевидно непридатним;
- перевірка придатності альтернативного форуму перед застосуванням *forum non conveniens*;
- процесуальні гарантії для уникнення зловживань і захисту слабших сторін.

Гаазька конференція з міжнародного приватного права вже понад століття є провідним майданчиком для вироблення уніфікованих правил у сфері транскордонних приватноправових відносин. Одним із найбільш амбітних її завдань стало створення загальних принципів, які б врегульовували питання юрисдикції та взаємного визнання судових рішень. Невипадково саме ця сфера здавна вважається фундаментом міжнародного цивільного процесу: без узгоджених правил визначення компетентного суду та виконання його рішень будь-яке право залишатиметься декларативним.

Проте, незважаючи на десятиліття переговорів, міжнародна спільнота так і не отримала всеохопної юрисдикційної конвенції. Спроби Гаазької конференції, включаючи проекти кінця 1990-х – початку 2000-х років, а також часткові успіхи у вигляді Конвенції 2005 року про угоди про вибір суду та Конвенції 2019 року про визнання і виконання іноземних судових рішень, продемонстрували як силу цього форуму, так і його обмеженість.

Одним із найбільших здобутків стало чітке прагнення забезпечити передбачуваність для учасників міжнародних відносин. Конференція послідовно намагалася створити структуру, в якій сторони наперед знатимуть, який суд розглядатиме їхній спір. Це особливо важливо для бізнесу, оскільки міжнародні компанії потребують ясності при укладенні контрактів, оцінці ризиків та плануванні правової стратегії. Включення об'єктивних критеріїв – місце проживання відповідача, *locus delicti*, місце виконання договору – створює базис правової стабільності [5].

Визнання угод про вибір суду, яке було інституціоналізоване в Конвенції 2005 року, є значним кроком уперед. Цей інструмент забезпечує реалізацію принципу *pacta sunt servanda* і водночас

зменшує простір для *forum shopping*. З практичної точки зору, це дозволяє сторонам у комерційних угодах знизити транзакційні витрати та уникнути непередбачуваних процесуальних бар'єрів.

Запровадження механізмів *lis pendens* та обмежене використання *declining jurisdiction* у проєктах Гаазької конвенції покликано мінімізувати ризики дублювання судових процесів і суперечливих рішень. Це безпосередньо впливає на ефективність міжнародного правосуддя та сприяє зміцненню довіри між національними правовими системами.

Пропозиції надати особливий юрисдикційний захист споживачам та працівникам заслуговують на позитивну оцінку. Вони враховують дисбаланс сил у транскордонних відносинах і зменшують ризик примусового «експорту» спорів у несприятливі юрисдикції. Такий підхід свідчить про спробу поєднати ринкову ефективність із соціальною справедливістю [6].

Конвенція 2019 року закріпила основи взаємного визнання судових рішень, що є фундаментальним для довіри між системами. Вона закладає основу для глобального «судового простору», де рішення, ухвалені в одній країні, матиме реальну юридичну силу в іншій. Це можна розглядати як аналог арбітражної Конвенції 1958 року (Нью-Йоркської), але для національних судів.

Найбільший недолік полягає в тому, що Конференція так і не спромоглася виробити всеохопну конвенцію. Наявні інструменти – 2005 і 2019 роки – охоплюють лише частину проблематики. Комерційні угоди і взаємне визнання рішень – це важливо, але залишаються невирішеними численні сфери: делікти, корпоративні спори, колективні позови, спори у сфері інтелектуальної власності. Відсутність єдиної конвенції знижує ефективність уніфікації.

Обмежена кількість держав-учасниць Конвенцій 2005 та 2019 років свідчить про брак політичної волі до глобального консенсусу. Без широкого приєднання найбільших економік світу ці документи не можуть виконати функцію універсального стандарту. Наприклад, США підписали, але не ратифікували Конвенцію 2005 року, що значно зменшило її вплив.

Розбіжність між підходами континентального та загального права стала одним із головних камнів спотикання. Жорсткість *lis pendens* і гнучкість *forum non conveniens* виявилися важко поєднуваними. Гаазька конференція намагалася запропонувати «гібридний підхід», але на практиці він залишився компромісним і часто надто розмитим.

Попри задекларований захист слабших сторін, у багатьох проєктах бракує реальних механізмів, які б гарантували ефективність такого захисту. Існує небезпека, що великі корпорації зможуть використати правила юрисдикції для переведення справ у юрисдикції зі слабшими процесуальними стандартами. Таким чином, прагнення до правової визначеності може суперечити принципу справедливості.

Навіть Конвенція 2019 року, яка передбачає взаємне визнання рішень, не створює дієвого механізму моніторингу чи санкцій у разі невиконання. Це означає, що держави й надалі можуть ухилятися від зобов'язань, посиляючись на публічний порядок чи інші підстави.

Міжнародна уніфікація юрисдикційних норм є однією з найбільш амбітних цілей сучасного міжнародного приватного права. Вона покликана забезпечити передбачуваність транскордонних відносин, зміцнити довіру до іноземних судових рішень та створити глобальний «правовий простір». Проте цей процес наштовхується на численні політико-правові бар'єри, які унеможливають створення універсальних стандартів. Ці перешкоди мають багатовимірний характер: вони охоплюють суверенні амбіції держав, інституційні інтереси національних судових систем, конкуренцію між правовими традиціями, геополітичні протиріччя та економічні міркування.

Найпотужнішою перешкодою для уніфікації залишається традиційне розуміння державного суверенітету. Юрисдикція розглядається більшістю держав як прояв верховної влади, яку вони не готові передавати міжнародним інституціям або підпорядковувати зовнішнім обмеженням.

Кожна держава вбачає у власній судовій системі не лише правовий інструмент, але й елемент політичного контролю. Визнання за іноземним судом компетенції розглядати справи, що мають зв'язок із національною територією чи громадянами, сприймається як поступка суверенітету. Це особливо чутливо у сферах деліктних зобов'язань, сімейних відносин чи корпоративних спорів, де національні інтереси вбачаються особливо значущими.

Прикладом може слугувати небажання США ратифікувати Конвенцію 2005 року про угоди про вибір суду: попри підписання, у Конгресі переважає позиція, що це обмежить гнучкість американських судів і їхню здатність захищати власні інтереси. Аналогічно, деякі країни Азії й Африки обережно ставляться до міжнародних юрисдикційних норм, вбачаючи у них загрозу для власного правового суверенітету.

Національні судові системи мають власні інституційні інтереси, які часто суперечать ідеї уніфікації. Судова влада традиційно вважається одним із ключових атрибутів державності. Судді, адвокати, державні органи прагнуть зберегти контроль над розглядом справ, пов'язаних із національними суб'єктами чи територією [7, с. 124].

Крім того, юрисдикція має й економічний вимір. Судові процеси приносять значні доходи у вигляді судових зборів, витрат на адвокатів, супровідні послуги (арбітраж, медіація, експертизи). Великі правові ринки – Лондон, Нью-Йорк, Париж, Сінгапур – конкурують між собою за статус світових центрів вирішення спорів. Уніфікація юрисдикційних норм може поставити під загрозу цей «ринок судових послуг», зменшивши привабливість конкретних юрисдикцій.

Таким чином, опір уніфікації з боку національних судових систем пояснюється не лише політичним суверенітетом, а й прагматичними фінансовими та професійними інтересами.

Серйозною політико-правовою перешкодою є відмінність між континентальною та англосаксонською традиціями – континентальне право тяжіє до суворих правил *lis pendens*, які забезпечують визначеність, але часто жертвують гнучкістю, в той час як загальне право віддає перевагу *forum non conveniens*, яке дозволяє врахувати конкретні обставини, але створює непередбачуваність.

Поєднати ці підходи у єдиному міжнародному документі надзвичайно складно. Спроби Гаазької конференції запропонувати гібридну модель нашітовувалися на спротив обох таборів: представники континентальної системи вбачали у гнучкості загрозу правовій визначеності, тоді як представники загального права вважали суворість *lis pendens* надмірною.

Цей конфлікт має не лише доктринальний, але й політичний вимір: кожна традиція претендує на універсальність і намагається поширити власні стандарти на глобальному рівні. Уніфікація юрисдикційних норм неможлива без широкої міжнародної співпраці. Проте геополітична конкуренція значно ускладнює досягнення згоди.

У відносинах між США, ЄС, Китаєм та Росією існують фундаментальні розбіжності у баченні міжнародного правопорядку. США традиційно виступають за збереження максимальної свободи власних судів, тоді як ЄС просуває більш жорсткі й формалізовані правила. Китай і Росія вбачають у міжнародній уніфікації потенційний інструмент обмеження їхнього політичного маневру.

Крім того, міжнародне право дедалі більше використовується як інструмент геополітичної боротьби. Санкції, замороження активів, політично мотивовані позови – усе це створює атмосферу недовіри, у якій домовитися про універсальні юрисдикційні правила практично неможливо.

Економічний фактор є ще однією важливою перешкодою. Держави конкурують між собою за залучення інвестицій та юридичних послуг. Приваблива юрисдикція може стати фактором економічного розвитку: приклади Лондона чи Сінгапуру свідчать, що статус міжнародного центру вирішення спорів приносить величезні прибутки.

Уніфікація юрисдикційних норм зменшила б цю конкуренцію, встановивши єдині правила гри. Не дивно, що країни, які вже досягли успіху у сфері юридичних послуг, обережно ставляться до будь-яких ініціатив, що могли б знизити їхню конкурентну перевагу.

Ще однією перешкодою є різний рівень розвитку судових систем у світі. Країни з ефективними та незалежними судами не готові визнавати рішення держав, де правосуддя залежить від політичних чи корупційних факторів. У таких умовах універсальна уніфікація може поставити під сумнів саму ідею справедливого судочинства.

Це пояснює, чому навіть Конвенція 2019 року про визнання і виконання рішень просувається повільно: держави не готові автоматично визнавати судові акти систем, яким вони не довіряють.

Політична кон'юнктура часто стає вирішальним чинником уніфікації. Під час міжнародних переговорів держави схильні ставити на перший план не правові, а політичні інтереси: баланс сил, економічні угоди, геостратегічні альянси. У результаті тексти конвенцій часто відображають не оптимальні правові рішення, а компроміс між протилежними інтересами.

Це пояснює, чому проекти Гаазької конференції нерідко виглядають половинчастими: вони радше віддзеркалюють баланс політичних впливів, ніж реальну потребу уніфікації.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що питання міжнародної юрисдикції є одним із найбільш проблемних у міжнародному приватному праві, адже воно поєднує правові, політичні та економічні чинники. Аналіз концепцій *lis pendens*, *forum non conveniens* та *declining jurisdiction* показав, що жодна з них не може вважатися універсальною: кожна має свої сильні й слабкі сторони, які по-різному проявляються у транскордонних спорах. Саме тому сучасна на-

уюча думка дедалі частіше схиляється до ідеї гібридних моделей, здатних забезпечити баланс між правовою визначеністю та справедливістю.

Пропозиції й напрацювання Гаазької конференції з міжнародного приватного права стали важливим кроком на шляху до уніфікації. Конвенції 2005 та 2019 років заклали основу для формування єдиного підходу до угод про вибір суду та взаємного визнання судових рішень. Водночас їхній вплив обмежений фрагментарністю, недостатньою кількістю ратифікацій та нерозв'язаними доктринальними суперечностями між різними правовими системами. Це свідчить, що глобальна уніфікація залишається радше політичною декларацією, ніж юридичною реальністю.

Важливими перешкодами виступають політико-правові фактори: державний суверенітет, конкуренція юрисдикцій, геополітичні протиріч-

чя та нерівномірність розвитку правових систем. Їхній вплив настільки значний, що навіть у разі широкої підтримки наукового співтовариства створення універсальної конвенції про юрисдикцію виглядає малоімовірним у найближчій перспективі.

Разом із тим, перспективи часткової, секторальної уніфікації видаються більш реалістичними. Зокрема, розвиток цифрових технологій, міжнародної торгівлі та захисту прав споживачів створює об'єктивний запит на більш гармонізовані правила. У цьому контексті завдання Гаазької конференції полягає не стільки у створенні глобального кодексу, скільки у поступовому формуванні гнучких механізмів, здатних забезпечити довіру між правовими системами та ефективний захист прав учасників транскордонних відносин.

Список літератури:

1. Civil Litigation in a Globalising World / ed. by X. E. Kramer, C. H. Rhee. The Hague, The Netherlands : T. M. C. Asser Press, 2012. URL: <https://doi.org/10.1007/978-90-6704-817-0> (date of access: 30.09.2025).
2. Coyle J. F. Rethinking Judgements Reciprocity. North Carolina Law Review. 2014. Vol. 92, no. 4. P. 1108–1174.
3. Верещінська І. В. Місце міжнародного цивільного процесу в національних правових системах суверенних держав. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*. 2014. № 4. С. 13–19.
4. Note on forms for the recognition and enforcement of a foreign judgment. Hague Conference on International Private Law. URL: <https://assets.hcch.net/docs/054ba941-58a9-401f-a7d5-63363705185e.pdf> (date of access: 30.09.2025).
5. Conclusions & recommendations adopted by the Council. Hague Conference on International Private Law. URL: <https://assets.hcch.net/docs/8e756bba-54ed-4d3e-8081-1e777d6950dc.pdf> (date of access: 30.09.2025).
6. Conclusions and recommendations of the Expert Group on possible future work on cross-border litigation in civil and commercial matters. Hague Conference on International Private Law. URL: <https://assets.hcch.net/docs/0e110725-5eef-429c-9fe3-24d8d4e7e87a.pdf> (date of access: 30.09.2025).
7. Міжнародний цивільний процес України: Навчальний посібник. Практикум. Фурса С.Я., Притика Ю.Д., Кармаза О.О. та ін. За ред. Фурси С.Я. Видавець Фурса С.Я.: КНТ, 2010. 328 с.

Voltornist O. S. INTERNATIONAL JURISDICTION AND THE PROBLEM OF UNIFICATION: FROM CONCEPTS TO POLITICAL OBSTACLES

The article is devoted to the study of the problem of determining international jurisdiction and the prospects for its unification within the framework of modern private international law. The determination of jurisdiction is one of the most important aspects of regulating cross-border legal relations, since it is on it that the effectiveness of protecting the rights and legitimate interests of participants in international civil turnover depends. The paper analyzes the main concepts underlying the approaches to determining jurisdiction, including the principle of territoriality, the autonomy of the will of the parties and the doctrine of forum non conveniens. Their role in the formation of modern law enforcement practices is considered and key contradictions that hinder the development of uniform rules are identified.

Particular attention is paid to the developments and proposals of the Hague Conference on Private International Law aimed at the unification of jurisdictional norms, in particular in the context of the 2005 Convention on Choice of Court Agreements and the draft Convention on International Jurisdiction. A critical analysis of these documents is conducted, their importance for the formation of a global legal space is emphasized, and at the same time their limitations due to a narrow scope of application and political and economic problems of ratification are emphasized.

Separately, political and legal factors that impede broad unification are studied, including competition between jurisdictions, the desire of states to preserve sovereign prerogatives in the field of civil procedure, the economic interests of national judicial systems, and differences in legal traditions. It is argued that it is the combination of legal and political aspects that makes the process of unification extremely complex and slow.

The scientific novelty of the article lies in the complex combination of the analysis of doctrinal approaches, international unification initiatives and political and legal realities, which allows us to offer a more objective assessment of the prospects for the formation of single universal rules of jurisdiction. The practical significance of the study is manifested in the possibility of using its conclusions in normative activities, harmonization of national legislation with international standards and further development of contractual mechanisms in the field of international civil procedure.

Key words: *international jurisdiction, unification, private international law, Hague Conference, forum non conveniens.*

Дата надходження статті: 10.09.2025

Дата прийняття статті: 01.10.2025

Опубліковано: 15.12.2025